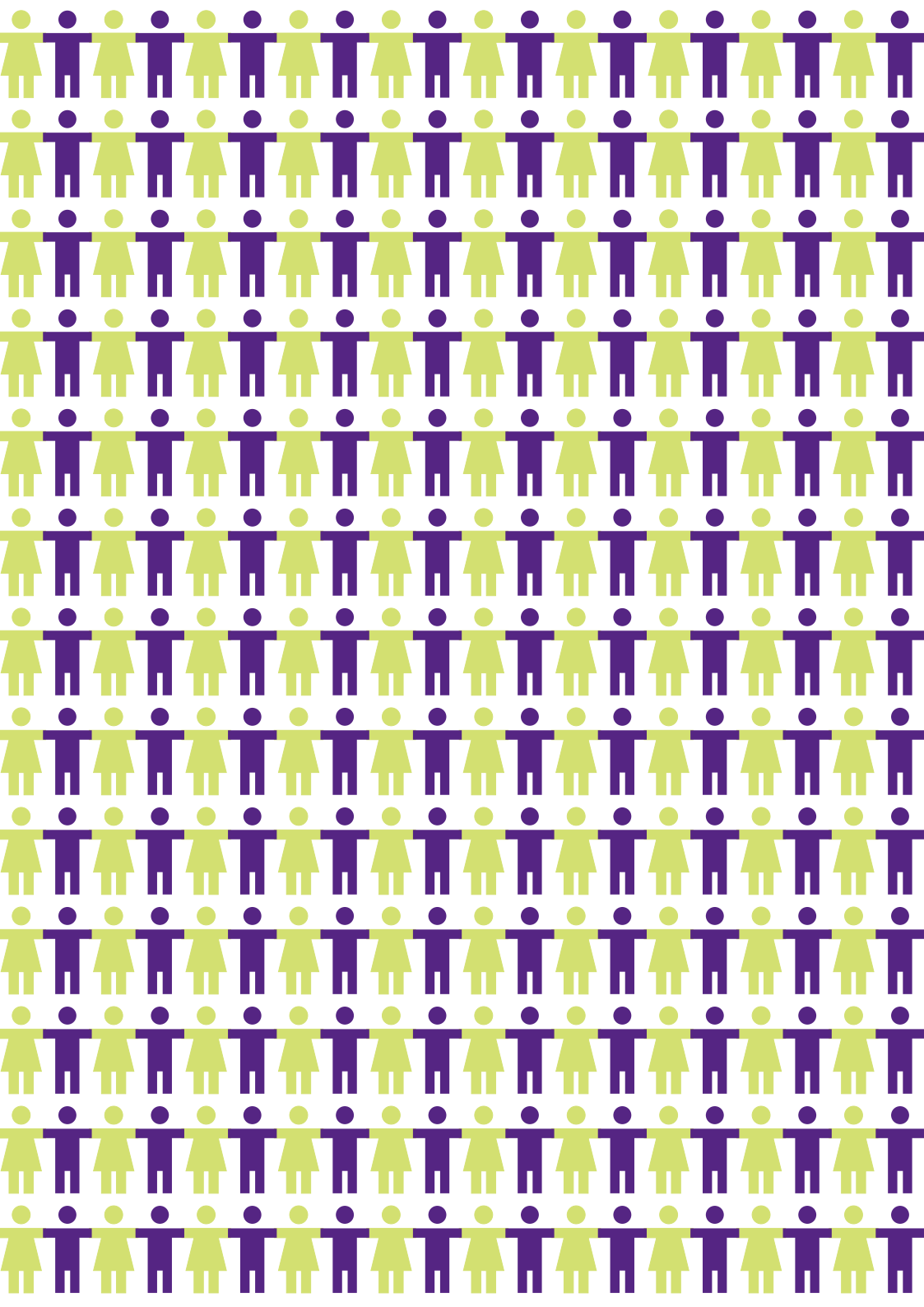

VÍCE ŽEN DO POLITIKY?

SAMOZŘEJMĚ!

Ale jak?

VÍCE ŽEN DO POLITIKY?

SAMOZŘEJMĚ!

Ale jak?

Když jsem před několika lety kandidovala do Evropského parlamentu, mé stanovisko bylo jednoznačné: „Ne, nejsem pro kvóty. Já se do politiky dokážu dostat sama a nepotřebuji k tomu žádné berličky.“

Dnes se za to stydím. Já jsem se do Evropského parlamentu dostala, avšak svými neinformovanými a hloupými řečmi jsem způsobila, že se to desítkám dalších žen, které nejsou v tak výhodné situaci, nepodařilo. Místo toho, abych fakt, že žiji v prostředí a manželství, které mi umožnilo být finančně nezávislá, poskytlo mi čas věnovat se kampani a podpořilo mne, proměnila v příležitost pro ostatní, egoisticky jsem to zúročila pouze pro sebe. Dnes jsem přesvědčená, že ženy, které jsou proti kvótám a zastávají jejich nepotřebnost, jednají sobecky a krátkozrace.

Ženy představují 50 % společnosti. Avšak ani v nejvyspělejších státech světa nejsou v politice zastoupeny padesáti procenty. Také šance každé ženy zastávat rozhodující politické pozice je nižší, než je šance muže. Naše startovací podmínky matkami rovnocenné. Šance mužů a šance žen účastnit se politiky a rozhodovacích procesů o věcech veřejných nejsou jedna ku jedné.

Nikdo se nediví tomu, že v zahraničí používáme rozvojovou pomoc, abychom zvýšili šanci dívek dosáhnout základního a středního vzdělání. Nedivíme se ani tomu, že v určitých částech světa pomáháme ženám k vysoké profesionalitě a účasti na vědě a výzkumu. Jsou také části světa, kde existují specifické programy pro zvýšení zaměstnanosti žen. V některých vyspělých společnostech mohou ženy být plnohodnotnými matkami a zároveň si budovat kariéru. Jinde se usiluje o celkově vyšší mzdy a kvalitnější pracovní podmínky pro zaměstnané ženy.

Všeobecně se usiluje o zvýšení účasti a zastoupení žen v politických procesech. Nejčastěji k těmto změnám dochází v takových politických systémech, které se demokratizují a postupně otevírají novým tématům. Použijeme-li během transformace politického systému vhodné nástroje pro podporu účasti žen v politice, je přítomnost žen v politice vyšší, a to nezávisle na charakteru společnosti. Tam, kde tyto nástroje využity nebyly, je účast žen nižší, bez ohledu na to, zda jde o země vyspělého světa, státy severu, jihu, země katolické, nebo naopak státy rozvojové. Tam, kde byla použita podpora vstupu žen do politiky, je v politice více žen a působí mnohem sebevědoměji.

Je zřejmé, že světu nelze nic nařizovat, ani jej dlouhodobě měnit jakýmsi nepřírozeným sociálním inženýrstvím. Zároveň ale nemůže lidstvo existovat bez nástrojů a pravidel. Schopnost účinně měnit a přijímat normy a instrumenty, používané ve vyspělých demokraciích, je cestou k úspěchu. Tam, kde bojujeme proti kouření, je méně kuřáků. Tam, kde použijeme vhodných nástrojů ke snížení nehodovosti a rychlosti, je méně mrtvých a trvale postižených. Podpořme tedy účast žen v politice! Závažnost a nutnost podpory žen jsem si uvědomila až v Evropském parlamentu.

Tato publikace, kterou právě držíte v ruce, není kampaní, jejímž cílem by bylo upřednostnění jedné opatření před druhými. Ráda bych podnítila debatu vedoucí ke změnám. Podstatné je však politické rozhodnutí - potřebujeme a chceme více žen v politice, nebo ne? Toto rozhodnutí mohou udělat jen političky a politici sami. K tomu, aby podnikli kroky ve prospěch našich žen a naší společnosti, je může dovést jen tlak veřejnosti a její nespokojenost se stávajícím stavem, vůle ke změně. Pojďme o této změně kvalifikovaně diskutovat. K tomu, abychom mohli rozhodnout správně a odpovědně, je potřeba mít k dispozici dostatek informací. Proto je přinášám...

Jana Hybášková, europoslankyně

Co ženám brání zapojit se ve větší míře do politiky?

Na cestě do parlamentu a volených funkcí obecně musí ženy překonat tři zásadní bariéry:

- 1) musí samy sebe vybrat za vhodnou kandidátku;
- 2) musí je za kandidátku zvolit jejich politická strana;
- 3) musí je zvolit voličstvo.

První fáze spočívá v **rozhodnutí ucházet se o volený úřad**. Toto rozhodnutí je ovlivněno osobními ambicemi, ekonomickými možnostmi a příležitostí ucházet se o daný post. Již v této fázi se pro kandidaturu rozhoduje mnohem více mužů než žen. Prakticky ve všech kulturách jsou totiž muži vedeni k vnímání politiky jako přirozeně mužské oblasti společenského života. To vede k tomu, že mají o politiku větší zájem a jsou jim vlastní mnohem větší politické ambice. Většinou mají také snadnější přístup k ekonomickým zdrojům. I když tvoří ženy téměř ve všech zemích světa více než 50 % volitelných kandidátů a kandidátek, přesto se již při tomto prvním kroku – tedy při výběru sebe sama pro kandidaturu – kvůli znesnadněným podmínkám pro ženy **celý systém naklání na stranu mužů**.

Druhým krokem v pořadí je **výběr prováděný vlastní stranou**. Na jedné straně existují demokratické decentralizované nominační mechanismy, kde o kandidatuře rozhoduje široká členská základna. Na druhé straně jsou sdružení, v nichž kandidáty a kandidátky vybírají předsedové stran, lídři národních frakcí nebo stranické vedení. Pro ženy jsou nejvýhodnější byrokraticky zaměřené nominační systémy, kde platí pravidla zaručující ženám zastoupení – tedy kvóty. V mnohých severských zemích přijaly politické strany kvóty garantující ženám 40 až 50 % míst na stranických kandidátkách. I ve stranách, které takováto explicitní opatření nemají, **zlepšuje postavení žen existence jasných byrokratických procedur**. Jasná a otevřená pravidla totiž umožňují ženám připravit si strategii založenou na využití těchto procedur. Naopak tam, kde jsou pravidla pouze nepsaná, je velmi obtížné najít strategii, jak proniknout do vnitřního mocenského kruhu strany. Politické strany mohou změnit situaci, kdy mají k dispozici méně žen než mužů ochotných kandidovat. Skutečnost, že mají možnost odstranit nerovnost obou pohlaví již při kandidatuře, je naprosto zásadní. K odstranění této nerovnosti mohou

využít systému kvót nebo jiných stranických pravidel, která v konečném výsledku zajistí větší rovnost žen a mužů v rámci strany. Kvůli nevyrovnanému poměru žen a mužů na kandidátkách vede přijetí (genderově) **neutrálních nominačních pravidel k uchování stávající nerovnováhy ve prospěch mužů.**

Poslední překážkou na cestě do parlamentu je **zvolení samotným voličstvem.** Většina studií voleb ve stabilních demokratických režimech potvrzuje, že voličstvo volí především s ohledem na příslušnost ke konkrétní politické straně, nikoliv s ohledem na jednotlivé kandidující. To bezesporu platí pro poměrné volební systémy s uzavřenými kandidátními listinami, což je i případ České republiky. V těchto systémech není **obava z odlivu voličstva kvůli zastoupení žen na kandidátní listině nijak opodstatněná.** Rozhodující bitva je v těchto podmínkách odehrána již samotným nominačním procesem v rámci strany (viz fáze 2). Tento princip je podstatně výraznější v případě volby do vnitrostranických a politických funkcí.

Změna institucionálního systému ale představuje jen jednu část mnohem komplexnější strategie pro zlepšení zastoupení žen v politice. Ženy musí své požadavky vyjádřit aktivním a účinným hlasem jak v rámci vlastní politické strany, tak ve společnosti jako takové.

1

FÁZE PRVNÍ:

**Ženy musí samy sebe vybrat
jako vhodné kandidátky**

FÁZE PRVNÍ:

Ženy musí samy sebe vybrat jako vhodné kandidátky

Jak je mohou politické strany podpořit?

I. Přihlášení se k problematice rovných příležitostí

Strana se ve svém programu, dokumentech a stanoviscích hlásí k problematice rovných příležitostí a toto hledisko promítá do své činnosti a svých politik.

Metodou, která politickou stranu opravdu nic nestojí, je **aktivní přihlášení se k problematice rovných příležitostí** a vyrovnanému počtu mužů a žen jako ke svému programovému cíli. Toto aktivní prohlášení může být ošetřeno např. ve stanovách jako jedna ze zásad, na kterých strana stojí.

Německá Křesťanskodemokratická unie (CDU) ve svých stanovách věnuje jednu část rovnosti žen a mužů a výslovně říká, že je strana povinná prosazovat ve všech místních i národních orgánech formální i faktickou rovnost mezi muži a ženami.

Toto mohou podporovat i stranické materiály jako letáky, billboardy a webové stránky, na kterých budou zobrazovány ženy i muži. Dále může mít strana politický program, který se bude věnovat tématům bezprostředně se týkajícím žen anebo rovných příležitostí obecně. Ženy se pak s takovým politickým programem mohou lépe identifikovat a projevují pak větší zájem o členství a aktivní působení ve straně.

Politická strana může mít na webových stránkách odkaz či sekci věnovanou této problematice. Jako příklad můžeme uvést španělskou socialistickou stranu (PSOE), britskou Labour party nebo španělskou konzervativní stranu Partido popular.

Politické strany mohou svou podporu rovných příležitostí vyjadřovat také vydáváním prohlášení či tiskových zpráv věnujících se této problematice.

Kupříkladu ve Španělsku vydaly konzervativní Partido popular nebo baskická PNV svá prohlášení k Mezinárodnímu dni žen, ve kterých se vyjadřují k naplňování myšlenky rovnosti a evropského práva v této oblasti.

II. Cílené oslovování a nabírání členek

Chce-li mít strana vyrovnané zastoupení žen a mužů, sama se cíleně zaměřuje na vyhledávání a oslovování ženských talentů.

Cílené oslovování a nábor může být součástí obsáhlejší mediální strategie nebo strategie řízení vnějších vztahů stran. Politické strany si často stěžují, že mají ve svém středu jen málo členek, které by stály o politické funkce, a že ženy obecně jeví o politiku malý zájem. Ale jejich vysoká angažovanost například v neziskovém sektoru ukazuje opak – ženy o věci veřejné zájem projevují a jsou v této oblasti úspěšné. Nechuť být aktivní v politice u žen může být způsobena současnými tématy, která politika řeší, ale také agresivními praktikami, jichž se v politických kruzích běžně užívá. Je proto výzvou pro politické strany, aby řešily témata ženám blízká, kultivovaly politické prostředí a daly ženám najevo, že o ně stojí. To, co získají, bude jistě nejen vyšší zastoupení političek, ale obecně pestřejší reprezentace různých skupin ve svých řadách, což jim umožní oslovení širšího spektra voličstva.

Ženská frakce britských Liberálních demokratů (Women Liberal Democrats) pořádá kampaně na různorodá témata, která ovlivňují kvalitu života žen. Strana zelených ve Velké Británii se před volbami v roce 2004 zaměřila speciálně na oslovování žen – voliček a potenciálních členek. Cíleně hledala témata, která jsou ženám blízká, a stávající témata přibližovala z perspektivy, která je ženám vlastní. Program německé CDU se zabývá např. ženami na pracovním trhu, platovou nerovností, částečnými úvazky, ženami ve vědě a technice, podporou žen v soukromém sektoru, penzijním pojištění žen, ženským zdravím a ženskými právy.

III. Genderově senzitivní jazyk

Strana nemá pouze členy, poslance, místopředsedy, ale počítá ve svých materiálech také s členkami, místopředsedkyněmi, poslankyněmi.

Pokud chce politická strana podporovat rovné příležitosti pro ženy i muže, měla by důsledně používat **genderově senzitivní jazyk**¹, a to ve všech materiálech, programech a na webových stránkách. Hlavním problémem je především používání tzv. generického maskulina, tedy použití zevšeobecnujícího mužského gramatického tvaru i pro ženy. Pokud se nyní podíváte na webové stránky či stanovy českých politických stran, zjistíte, že mají pouze členy, předsedy, senátory, poslance. Používání genderově senzitivního jazyka se může zdát malicherné, ale je nutné si uvědomit, že v jazyce myslíme. Jazyk, který používáme, vyjadřuje status quo. Navíc je jedním z nástrojů socializace, tedy výchovy dětí v rámci určité kultury. Výzkumy navíc potvrzují, že při používání generického maskulina, tedy mužského oslovení pro ženy i muže, si lidé

¹ **Genderově senzitivní jazyk** = jazyk citlivě zohledňující oba rody. Akcent je kladen na to, že jazyk utváří naše vnímání světa. Skrze jazyk myslíme, je proto zásadní upozorňovat užíváním genderově vyváženého jazyka na to, že funkce mohou být zastávány jak muži, tak ženami.

vybaví pouze muže. Pokud se třeba hovoří o politicích, lidé si pod tímto označením nepředstaví i ženy. Co si tedy myslet o stranách, které tvrdí, že by uvítaly větší počet žen, ale hovoří pouze o členech své strany?

Německý Bundestag na svých webových stránkách uvádí funkce v mužském i ženském tvaru (viceprezident i viceprezidentka). Oproti tomu česká poslanecká sněmovna má pouze poslance, místopředsedy apod.

IV. Mentoring

Zkušené političky solidárně vyhledávají a vedou nové ženské politické talenty.

Jednou z osvědčených metod, jak posílit pozici žen v politické oblasti, je politický mentoring. Tento způsob neformálního vzdělávání se dostal do politiky z ekonomické sféry. Velmi zjednodušeně řečeno se jedná o vztah učitelky a žákyně, kde zkušenější kolegyně (mentorka) předává své zkušenosti méně zkušené či začínající političce (aspirantce). Jde tedy o osobní způsob předání zkušeností, kdy aspirantka tráví s mentorkou určitý předem sjednaný čas a během této doby je zasvěcována do politické praxe. Aspirantce stáž umožňuje získat ryze praktické zkušenosti a poznat prostředí politického života. Je na dohodě obou stran, jak rozsáhlá a podrobná taková praxe bude. Pro úspěch stáže je důležité domluvit si předem písemně jisté podmínky a minima toho, co by si aspirantka měla/chtěla z praxe odnést. Odměnou pro mentorku je na druhou stranu aspirantčina dočasná výpomoc. Ta může s mentorkou jistým způsobem sdílet určité termínované práce, úkoly v rámci konkrétního projektu apod. Aspirantka se ale nesmí stát pro mentorku levnou pracovní silou, či dokonce poskokem.

2

FÁZE DRUHÁ:

Žena se rozhodne aktivně
participovat a nyní je
na politické straně,
jak jí to umožní

FÁZE DRUHÁ:

Žena se rozhodne aktivně participovat a nyní je na politické straně, jak jí to umožní

Jak může strana ženám pomoci pokračovat v aktivním zapojení se do politických procesů a jak může usnadnit postup v jejich politické kariéře?

I. Dlouhodobá strategie pro uplatňování rovných příležitostí

Strana má vnitřní závazná pravidla pro uplatňování rovných příležitostí a proti diskriminaci.

Politická strana, která chce mít vysoké zastoupení žen, by měla mít vytvořenou **dlouhodobou strategii či program** rovného zastoupení. Tato strategie například určí, které z dalších uvedených nástrojů bude strana používat a jak.

V České republice měla vytvořenu nezávaznou strategii např. KSČM. V zahraničí např. němečtí Zelení, německá CDU, španělští socialisté a španělští konzervativní Partido popular.

II. Školení

Strana systematicky vzdělává své členstvo v oblasti uplatňování rovných příležitostí či nediskriminace a podporuje školením znevýhodněné skupiny.

A. Pro političky a aspirantky

Pro vyrovnání zastoupení žen a mužů v politických funkcích je zásadní tzv. „výchova“ ženských politických osobností. Je nutné si uvědomit,

že i politici – muži takovým neformálním „školením“ procházejí. Strana vyhledává mladé politické talenty, které pak vede a vychovává pro vyšší funkce. Je důležité, aby politické strany tyto mechanismy maximálně zprůhlednily, v některých případech dokonce institucionalizovaly, a hlavně, aby je otevřely ženám. Vzdělávat je možné ženy, které jsou v politice již aktivní, pomáhat jim v sebeprosazení a v lepší orientaci v mechanismech fungování strany. Je ale neméně důležité pořádat školení pro potenciální zájemkyně o vstup do strany nebo pro členky, které zatím nejsou příliš aktivní. Taková školení mohou obsahovat nácviky komunikace a sebeprosazení, ale již také důležité informace o konkrétních záležitostech, které strana právě rozhodla nebo potřebuje v budoucnu řešit.

Ženská frakce britských Liberálních demokratů (WLD) pořádá pravidelné semináře a školení pro ženy na různá témata od rovných příležitostí přes problematiku etnických menšin až po zaškolení v politické expertíze.

B. Pro politiky a političky obecně

Je třeba neustále znovu a znovu připomínat důležitost vyrovnaného zastoupení žen a mužů proto, aby byla politika živá a obyvatelstvo reprezentující, a tudíž měla lidem co říci. Politické strany mohou pořádat školení na rozmanitá témata týkající se rovných příležitostí, jako je osvěta v oblasti genderových stereotypů a boje proti nim, **gender mainstreaming** – zvážení možnosti rozdílného dopadu všech přijímaných opatření na ženy a muže, **gender budgeting** – posuzování veškerých veřejných rozpočtů z hlediska dopadu na ženy a muže, dále pak sladování soukromého života s politickou kariérou, prevence sexuálního obtěžování a další.

EGP (European Green Party) uspořádala pro své členy a členky přednášku o potřebnosti kvót.

III. Databanka žen se zájmem o politickou funkci

Databanka pomůže rychle a efektivně vyhledat vhodné kandidátky na nabízené posty či politické funkce z řad členek dané politické strany. Každý záznam by měl obsahovat vzdělání, kompetence a zkušenosti dané osoby.

Častým argumentem, proč je žen ve vedoucích politických funkcích málo, bývá tvrzení, že není dostatek kvalifikovaných žen, které by měly odpovídající zkušenosti. Problémem ale není nedostatečná kvalifikovanost žen, nýbrž skutečnost, že jejich kvalifikace a kompetence bývají ignorovány. Databanka může tomuto problému předejít, nebo dokonce takový předpoklad úplně vyvrátit. V databázi budou registrovány ženy, případně další příslušníci/ice znevýhodněných skupin, které mají zájem o veřejnou či politickou funkci. Uvedou do registru své profesní zkušenosti, kompetence, dovednosti, dosažené vzdělání a své cíle, tedy o jakou funkci mají zájem. Databanka může pomoci také jako doplňující opatření ke kvótám.

Toto opatření se velmi osvědčilo v Norsku, kde jej sice neprovozuje politická strana, ale nevládní organizace. Ovšem právě pro politické strany by databanka mohla být vhodným nástrojem, jak průběžně vyhledávat vhodné adeptky na nejrůznější politické nebo stranické funkce.

IV. Opatření pro sladění péče o rodinu s politickou kariérou

Strana se zavazuje neorganizovat schůze a mítinky v pozdních večerních hodinách, zajistí členům/kám hlídání dětí během schůzí atd.

Jednou z největších bariér pro větší zapojení žen do politiky je skutečnost, že politika a práce v politických stranách je uspořádána způsobem, který vyhovuje osobám nepečujícím o rodinu. Navíc v České republice jsou ženy vnímány jako ty, které jsou zodpovědné za péči o rodinu a děti. Tato bariéra je na jedné straně překážkou pro samotné političky, které se často i samy obviňují z nedostatečné péče o děti a domácnost. Nezřídka ale zapojení žen do politiky způsobí problém v okolí, které to špatně přijímá a dává ženám najevo, že se dostatečně nestarají o svou rodinu. Tento stereotyp potvrzují a prohlubují i média, která se například političek stále ptají, jestli stíhají vařit večeře a podobně. Při rozhovoru s političkou je tématem před Vánoci místo politiky pečení cukroví. Pro mnohé ženy je fyzicky nemožné být v rámci strany aktivní, protože načasování porad nebo mítingů je přizpůsobeno modelu, v němž politicky aktivní osoba o děti a domácnost nepečuje.

Politika je u nás vnímána jako direktivní – pokud do ní chtějí vstoupit např. rodiče aktivně pečující o děti, musí se dané struktuře podřídit. V západoevropských zemích je ale logika uvažování přesně opačná – pokud chce politická strana přilákat např. ženy pečující o děti, musí se strana přizpůsobit jejich potřebám. Strany mohou učinit mnoho vstřícných kroků – zrušit noční a víkendové schůze, připravit v době schůzí hlídání pro děti, vyhradit v prostorách sídla politické strany či instituce dětský koutek. Ženám, které pečují o děti, pomůže i to, pokud budou všechna rozhodnutí činěna v rámci oficiálních struktur, nikoliv během neoficiálních příležitostí, jako jsou setkání v barech či při sportovních zápasech, kterých se ženy, pokud pečují o děti, často nemohou a ani nechtějí účastnit.

K této politice se hlásí např. němečtí Zelení. Podle jejich stanov musí být během politických akcí zajištěno hlídání pro děti, během delších akcí musí být pro děti připraven i program. Tyto akce nejsou samozřejmě určené pouze ženám, ale i všem mužům. Lidé, kteří mají děti a jsou v grémiu (např. výkonná rada, komise), získají smluvně peníze na hlídání dětí. To samé platí pro ty, kteří musí pečovat o dospělé se speciálními potřebami.

V. Gender sekce v rámci strany či odborník/ice na genderovou problematiku

Strana dohlíží na mainstreaming², spolupracuje s odborníky/cemi na tuto problematiku. Ti pak zpracovávají analýzy, program, vedou statistiky podle rozdělení na ženy a muže.

Pokud se chce politická strana věnovat politice rovných příležitostí dlouhodobě, měla by mít odbornou sekci či komisi případně odborníky/ice, kteří by dohlíželi na dodržování rovných příležitostí v rámci strany, vypracovávali by analýzy, podklady a statistiky, hodnotili všechny navrhované programy a legislativu z hlediska dopadu na ženy a muže.

V České republice má takovou odbornou sekci např. Strana zelených. Ve španělské socialistické straně (PSOE) existuje tajemnice pro rovnost, která zpracovává analýzy a sleduje rovné příležitosti mezi ženami a muži ve straně. Tajemnice dále spolupracuje s genderovými organizacemi i dalšími politickými stranami. Zpracovává genderové analýzy kandidátních listin a monitoruje zastoupení žen napříč stranami. Výsledek je poté využíván jako součást předvolebních strategií a PR strany.

VI. Síťování / Networking

Navazování kontaktů a spolupráce mezi členy/kami určitých skupin, které dosud nespojily síly k prosazování svých zájmů.

Další metodou, v podstatě podobnou mentoringu, je networking. Na rozdíl od vztahu zkušenější a méně zkušené političky je tento vztah založen spíše na vrstevnickém postavení. Větší či menší skupina žen se pravidelně stýká – osobně, telefonicky či elektronicky. Jedním z důležitých

² Gender mainstreaming = posuzování všech opatření a otázek z hlediska potřeb žen a mužů a dopadu na ženy a muže.

přínosů je sdílení informací a zkušeností. Zároveň se vytváří kolegalita a vzájemná podpora žen ve skupině. V pokročilejší fázi lze síť využít i k vytváření strategických postupů přímo zaměřených na dosažení specifických cílů. Toto se nejvíce projevuje v tzv. ženských frakcích politických stran.

VII. Ženská frakce

V rámci strany existuje organizace sdružující ženy, která je podporována z rozpočtu strany a ovlivňuje stranická rozhodnutí.

Ženská frakce je jednou z organizovanějších forem Sítování neboli Networkingu. Frakce mají vytyčeny jasné cíle a strategie. Jako organizované hnutí v rámci politické strany mohou ve srovnání s jednotlivci/kyněmi nebo nekoordinovanými skupinami tyto vize lépe prosazovat či za ně lobbovat. Jedná se o nástroj, který ženám pomůže vytvořit si v rámci strany zázemí. Straničky mohou spolupracovat, podporovat se, nominovat své kandidátky, vyjadřovat se k programu strany. Vždy ale záleží, jaká je přesná úloha frakce. Činnost ženských politických frakcí je navíc často finančně podporována samotnou politickou stranou.

V České republice existuje frakce v rámci ČSSD a KDU-ČSL. Německá CDU má velmi silnou ženskou frakci Frauen union, která vydává stanoviska k oblastem týkajícím se žen, např. co se týče platových rozdílů, reprodukčních práv, vzdělávání dívek nebo pečovatelských zařízení pro děti. Dále lobbuje za pozici žen v rámci CDU, ale i v politice obecně. I díky této frakci se podle pozorovatelů stala Angela Merkel první německou kancléřkou.

Novozélandská Strana práce (Labour Party) ustavila tzv. Radu žen (Labour Women's Council), která je tvořena poslankyněmi a volenými zástupkyněmi z řad členek strany. Rada se vyjadřuje ke všem otázkám stranické politiky.

VIII. Formalizování vnitrostranických postupů a pravidel

Strana má jasně stanovená transparentní pravidla, která dávají všem skupinám šanci zapojit se. Tato pravidla zamezují diskriminaci.

Formalizace postupů uvnitř strany je důležitá pro všechny, kteří/ré nemají přímý přístup k moci. Omezí tvorbu mocenských klik a neformálních sítí ovládaných jednou skupinou či jednotlivcem, což prospěje demokratickým principům uvnitř strany. Formalizace obohacuje jakékoli jednání o pohled skupin, které jsou zpravidla z neformálních mocenských struktur vyloučeny. Těmito vykázanými jsou velmi často ženy, ale také například mladí lidé.

Němečtí Mladí zelení uplatňují genderově citlivá pravidla i pro veškerá jednání na sjezdech a schůzích: ke každému projednávanému tématu se musí vyjádřit jak ženy tak muži, přičemž přednost v diskuzích má zástupce/kyně té skupiny, která se ještě k problému nevyjádřila, anebo měla pro vyjádření menší prostor či je na schůzi zastoupena menším dílem.

Pro zajištění genderově vyváženého pohledu na různé problémy lze využívat také tzv. **dvojitě funkce**. Pozice, které jsou běžně zastávány jen jednou osobou, sdílejí osoby dvě – muž a žena; případně se mohou po určitých obdobích střídát. Toto opatření využívají mnohé zelené strany v Evropě.

Britští Liberální demokraté vyřešili tuto otázku jmenováním speciální mluvčí pro ženy a rovné příležitosti (Liberal Democrats Spokesperson for Women and Equalities).

Strana může výrazně napomoci uplatňování rovných příležitostí zprůhledněním svých politik a postupů například již při výběru svých zaměstnanců a zaměstnankyň, při jmenování do funkcí nebo zprůhledněním možností kariérního postupu uvnitř strany. Běžně se užívají například anonymní životopisy, kde uchazeč/ka uvádí pouze své profesní zkušenosti – bez uvedení jména, rodinného stavu či data narození.

IX. Důvěrník/důvěrnice pro otázky diskriminace

Vedení stranické organizace určí osobu, která je vyškolená a bude v této oblasti kompetentní, takže se na ni mohou členové a členky obracet v případě, že se stali/y obětí diskriminace.

Postava důvěrníka či důvěrnice, na kterou by se mohly obrátit osoby v případě, že se stanou obětí diskriminace, sexuálního či jiného obtěžování, případně **mobbingu**³, by měla být tzv. dvojitou funkcí, kdy by tuto pozici zastával jak muž tak i žena. Taková funkce by měla být obsazena na základě hlubší znalosti vztahů ve straně a měly by ji vykonávat osoby, které se těší obecné důvěře. Důležité je důvěrníka a důvěrnici dobře proškolit v oblasti negativních sociálních jevů a krizové komunikace, případně v základech krizové intervence. Náplní této role může být nejen vyslechnutí případných stížností, ale také aktivní nalézání příčin kupř. důvodů k odchodu ze strany či stranické organizace

Tento nástroj se používá zejména v některých komerčních firmách, avšak i pro politické strany by měl své uplatnění a opodstatnění.

³ **Mobbing** = šikana na pracovišti. Takové chování, kdy jedna osoba či skupina osob záměrně psychicky týrá jinou osobu. Může zahrnovat praktiky jako vyčlenění z pracovního kolektivu, posměšky či snižování hodnoty práce dané osoby apod.

X. Mezinárodní spolupráce

Politická strana spolupracuje se sesterskými stranami v jiných zemích světa a využívá zahraničních příkladů dobré praxe.

V oblasti rovných příležitostí žen a mužů mohou politické strany hledat inspiraci také v zahraničí. Některé takové nástroje byly uvedeny již v předchozích sekcích (ženské frakce, formalizování vnitrostranických pravidel apod.). Celá řada politických stran v zahraničí zmíněné instrumenty již uplatňuje. České politické strany mohou v rámci mezinárodní spolupráce získat mnohé užitečné informace a zkušenosti s konkrétním uplatňováním politiky rovných příležitostí pro ženy a muže.

Rozsáhlou mezinárodní spoluprací jsou známy například sociálnědemokratické strany v rámci Socialistické Internacionály, jejíž programové prohlášení se speciálně věnuje roli žen a mužů v moderní společnosti. Také strany zelených, křesťanští demokraté a lidovci intenzivně spolupracují na šíření dobré praxe – zejména v rámci Evropy.

XI. Finanční mechanismy

Politická strana investuje do realizace politiky rovných příležitostí.

Úspěch uplatňování politik rovnosti žen a mužů závisí do jisté míry rovněž na financování. Politické strany k tomu mohou přispět kupř. financováním ženských frakcí stran, genderových sekcí atd.

Mnohé evropské strany dnes již pamatují na rovné příležitosti žen a mužů přímo ve svém rozpočtu, kde mají jasně vyčleněny prostředky na genderovou problematiku.

3

FÁZE TŘETÍ:

Ženy musí být zvoleny

FÁZE TŘETÍ

Ženy musí být zvoleny

I zde mohou politické strany svými kroky podpořit ženy a pomoci jim, aby měly vyrovnanější šance s muži.

I. Zviditelňování žen

A. V rámci politické strany – při volbách do stranických funkcí

Strana oceňuje práci žen uvnitř strany a propaguje jejich obsazování do stranických funkcí.

Četné politologické výzkumy ukazují, že ženy často vykonávají práci ve stranickém zázemí, která je méně vidět a je prezentována muži. Výsledkem toho je, že se při rozdělování stranických funkcí nebo předních míst na kandidátních listinách na ženy zapomíná. Naopak politická strana, která je ženám otevřená, si těchto rozdílů všímá, oceňuje veřejně i práci v zázemí a dbá na to, aby nebyly práce a funkce ve straně rozdělovány stereotypně podle pohlaví, ale především na základě individuálních schopností a dovedností. V rámci vnitrostranických voleb pak dbá na zviditelnění vlastních ženských kandidátek.

B. V předvolební kampani

Strana ve své předvolební kampani věnuje dostatek prostoru kandidátkám – ženám, zviditelňuje je.

Velmi často je kampaň zaměřena zejména na čelní kandidáty, jimiž jsou většinou muži. Pro vyšší zastoupení žen a zlepšení jejich postavení v politice je důležité jít proti trendu tzv. „zneviditelňování“ žen. Politické strany mohou cíleně upozorňovat na kandidátky – ženy, což jim také zajistí pozornost širšího a rozmanitějšího spektra voličstva.

Britští Zelení ve volbách v roce 2004 cíleně zviditelňovali kandidátky – ženy. V České republice se touto cestou v parlamentních volbách roku 2006 vydala hlavně SNK-ED, ale také KDU-ČSL se zaměřovala v předvolební kampani na ženy. V komunálních volbách na podzim 2006 se objevila celá řada kandidátek – žen také na billboardech ODS.

II. Institucionální mechanismy

Tyto mechanismy vytváří volební podmínky a vymezují prostor, v němž mohou politické strany uplatňovat jednotlivé zrovnoprávňující nástroje.

Ženy doposud dosáhly stabilního, i když pomalého pokroku z hlediska parlamentního zastoupení. Částečně byl tento pokrok ovlivněn zlepšením v oblasti rozvoje, vzdělání a celkového postavení ve společnosti. Rozdíly v zastoupení žen v různých typech volebních systémů jsou zásadní. Poměrné volební systémy jsou obecně výhodnější pro jejich vyšší zastoupení. Nabízí se pro to celá řada vysvětlení. **Poměrné volební systémy** mívají pravidelně rozsáhlejší volební obvody, což vede k větším ziskům v těchto obvodech pro jednotlivé politické strany. Velikost obvodu a velikost zisku strany v tomto obvodu jsou velmi podstatné, jelikož ovlivňují strategii strany při výběru kandidátů a kandidátek. Ti, kteří v rámci strany odpovídají za výběr kandidátů/tek, budou sledovat větší soubor zájmů a podnětů, a ženské kandidátky budou mít tudíž větší šanci na umístění. Existují dva aspekty, které mohou velmi podstatně omezit nebo naopak napomoci zastoupení žen:

Větší velikost volebního obvodu: strany pak mají možnost soutěžit o více křesel či jich více získat, což jim umožňuje použít kandidující z nižších pozic na kandidátní listině, kde jsou obvykle zařazeny ženy.

Vyšší volební prahy⁴: efektivně odrazují od vytváření „ministran“, které často prosadí jen jednoho či dva kandidáty, často mužského pohlaví.

Dalším znakem, jenž navzájem rozrůžňuje systémy poměrného zastoupení, je fakt, zda tento systém využívá uzavřené kandidátní listiny, kde sama strana určuje závazné pořadí vybraných kandidátů, anebo užívá systém s otevřenými listinami, kde může volič ovlivnit volbu konkrétního kandidáta udělením **preferenčního hlasu**.

III. Kvóty

Procentuálně stanovují, kolik míst v zákonodárném sboru, na kandidátní listině či ve stranických orgánech je určeno ženám a mužům.

Kvóty se řadí mezi tzv. **pozitivní akce**, jejichž smyslem je zajistit, aby zastoupení žen (respektive mužů) v rozhodovacích pozicích překročilo hranici 30 %. Tato hranice je obecně považována za kritické minimum, a jen nad tímto minimem je daná skupina schopna účinně prosazovat své zájmy.

V právníkové terminologii lze pojem „pozitivní akce“ definovat jako: „Vyjednaný postup, který má za cíl eliminovat a předcházet existující diskriminaci nebo napomoci vyrovnat znevýhodnění, které vychází ze stávajících postojů, chování a struktur. Je úzce zaměřen na specifickou skupinu lidí...”

Zavedení systému kvót se jeví jako **nejefektivnější a systémově nejméně nákladné pozitivní opatření** na podporu rovnosti žen a mužů v oblasti politické reprezentace a rozhodovacích funkcí. Pro zákonné

⁴ **Tzv. volební klauzule** = umožňuje parlamentní zastoupení pouze těch stran, které získají určitý předem daný počet volebních hlasů (nejčastěji v procentech, v ČR je to 5 %).

zavedení volebních kvót je základním požadavkem dočasnost pozitivního opatření.

Dočasnost předpokládá i Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW) v čl. 4, odst. a): „Přijmou-li státy či smluvní strany dočasná zvláštní opatření zaměřená na faktické urychlení zrovnoprávnění žen a mužů, nebude to považováno za diskriminaci, jak je definována v této úmluvě. V žádném případě však tato opatření nesmí ve svém důsledku vést k zachování nerovnoprávných nebo oddělených měřítek. Od těchto opatření bude ustoupeno, až budou dosaženy cíle zrovnoprávnění v oblasti možností a zacházení.“

Tímto je zajištěno, že bude opatření použito pouze pro napravení stavu, kdy nemají obě pohlaví z rozličných důvodů rovné šance v přístupu k voleným funkcím. Požadavek demokratického a svobodného výběru v průběhu voleb tak není porušován. Ba právě naopak, dochází k jeho faktickému naplnění. Takto nastavená strategie kvótování není orientována na rovnost výsledků (s čímž se setkáváme zejména v afrických a asijských zemích), nýbrž na **rovnost příležitostí**.

Varianty kvót:

- **jednoduché:** kvóty určující spodní hranici; mají za cíl zvýšit zastoupení žen (zpravidla na 30 % či 40 %) v zastupitelském sboru či úřadu, ve vládě nebo v dozorčích radách podniků atd.
- **genderově neutrální:** určují zároveň maximální a minimální hranici pro kterékoli pohlaví (nejméně 40 % a nejvýše 60 %)
- **dvojitě:** doplňující pravidla k jednoduché kvótě, např. 1) stanovených 30 % kandidátek nesmí být umístěno ve spodní části kandidátní listiny, 2) pravidelné zipové střídání kandidátek s kandidáty na listině, 3) kvazizipové střídání (ženské kandidátky jsou nasazeny na každém 3., 6., 9... místě)

Kvótové systémy:

- **dobrovolné** – neexistuje pro ně žádný zákonný rámec. Jde o rozhodnutí jednotlivých politických stran, zájmových organizací, předsedy/předsedkyně vlády apod. aplikovat pozitivní opatření při sestavování volebních kandidátek a/nebo při tvorbě vnitřní struktury strany (vedení, krajské organizace atd.). Užívá se jich např. v Německu, Rakousku, Norsku, Švédsku, Kostarice, Jihoafrické republice, Argentině aj.
- **ústavní kvóty** – stanovené přímo v ústavě. Mohou být ustaveny: 1) **pro národní parlament** (Rwanda, Argentina, Nepál, Uganda, Filipíny aj.) nebo 2) **pro regionální vlády** (Indie).
- **zákonem dané kvóty** – kvóty či směrnice dané volebním zákonem. Rozšířené v Latinské Americe, užívá je Srbsko, Bosna a Hercegovina či např. Súdán.

V Dánsku vedlo zavedení stranických kvót k tomu, že tam dnes v parlamentu zasedá kolem 38 % žen, a tak bylo používání kvót nedávno zrušeno. Česká republika by mohla čerpat zkušenosti např. z Francie, Švédska či Belgie. Kupříkladu Belgie začala nejprve s nízkými kvótami a postupně je zvyšovala až na dnešní paritní úroveň. Kvóty jsou uplatňovány jak ve státní správě a u politických stran, tak u poradních orgánů vlády a sociálních partnerů (odborů, které mají v členské základně až 40 % žen). To je důležitý aspekt, neboť volená politická reprezentace není jediným činitelem, který exkluzivně rozhoduje o zastoupení ve veřejné sféře (decision makers).

Ve druhé části této publikace se budeme podrobně zabývat právě kvótovými systémy a jejich variantami. Obeznamíme se s tím, co kvóty jsou, jaké typy existují a jakým způsobem jsou v praxi užívány. Budeme se ptát, zda jsou efektivní a jaké jsou jejich průvodní jevy.

KVÓTY

**Účinný a rozšířený nástroj
pro zvýšení zastoupení
žen v politice**

Kvóty – účinný a rozšířený nástroj pro zvýšení zastoupení žen v politice

Lukáš Pachta

Globalizace, modernizace, šíření demokracie – takové jsou trendy začátku 21. století. Dalo by se očekávat, že tyto trendy s sebou ponесou i zvýšení zastoupení žen v politice – avšak tak tomu není. **Ženy, které představují polovinu populace, jsou v národních parlamentech ve světovém průměru zastoupeny pouze z 15 %.** V ostatních volených orgánech či vládách není zastoupení žen o mnoho větší. I v České republice, která je mladou demokracií a která rychle spěje k vyspělé společnosti, není situace z pohledu zastoupení žen o nic lepší (odpovídá světovému průměru).

Zastoupení žen v parlamentech postkomunistických zemí je v porovnání s evropským průměrem (19 %) či s průměrem EU (24 %) **obecně slabé (okolo 13 %)**, je ale slabší i v porovnání se subsaharskou Afrikou (14,9 %), Asií (15,5 %) či Amerikami (18 %), nemluvě pak o skandinávských zemích, které jsou se čtyřicetiprocentním zastoupením žen světovou špičkou¹.

V České republice sice ženy v posledních volbách do Poslanecké sněmovny² obsadily na kandidátních listinách zhruba 20–30 % míst, **poslanecký mandát ale získalo pouze 15,5 %** z nich. V ČR v současné době není ani jedna předsedkyně parlamentní politické strany a počet ministryň je i nadále nízký. Všechny demokratické síly v naší zemi se přesto dokáží shodnout na tom, že pro parlamentní demokracii je nutnou podmínkou větší zastoupení žen ve volených zákonodárných i exekutivních orgánech. Zvláště pokud Česká republika uplatňuje proporční volební systém, jehož hlavní devizou je schopnost zajistit relativně spravedlivé zastoupení hlavních politických a společenských názorových proudů, bylo by nasnadě této možnosti ke zrovnoprávnění využít.

¹ Stav v roce 2003. In: Meziparlamentní unie, www.ipu.org

² Volby do PS PČR v červnu 2006

Na mnoha místech naší planety (včetně skandinávských zemí, ale i některých afrických či latinskoamerických zemí) se o výrazné zvýšení účasti žen na politickém životě zasloužily různé systémy a druhy kvót. **Kvóty** jsou definovány jako *opatření, která mají za cíl zajistit určitou míru zastoupení nějaké znevýhodněné skupiny.* Jsou tedy jistým druhem *pozitivní akce.* (Podle rozhodnutí Rady Evropy není doporučeno užívat termín „pozitivní diskriminace“, který nese významově negativní konotaci.) Kvóty se *nemusí vztahovat pouze na ženy, ale i na různé národnostní či etnické skupiny* (jsou proto běžné v konsociačních demokraciích s federativním uspořádáním, jako je např. Belgie a Švýcarsko). Ve vztahu k ženám se ale kvóty v minulosti projevily jako poměrně efektivní opatření, které se dá použít univerzálně v jakémkoli politickém systému či kulturním prostředí. Většina systémů kvót má za cíl zajistit, aby ve volených orgánech ženy představovaly, když ne polovinu, tak alespoň „kritický minimální podíl“ 30 % až 40 %.

Přes svou efektivitu naráží kvóty na poměrně silný odpor. V pozadí kritiky kvót stojí často kritika celého systému pozitivní akce, který může být vnímán jako potlačování principu rovnosti. Záleží ale na úhlu pohledu, kterým je princip rovnosti nahlížen. Pozitivní akce, a tedy i kvóty, jsou sice v rozporu s formální rovností, ale nikoli s rovností skutečnou, faktickou a už vůbec ne s rovností příležitostí. Dokonce se dá říci, že právě pozitivní akce jsou nástrojem k dosažení faktické rovnosti a rovnosti příležitostí (znevýhodnění způsobené povahou celého systému je kompenzováno jistým dočasným vyrovnávacím opatřením, například kvótami).

V České republice kvóty na zastoupení žen v politice nejsou centrálně zavedeny. Pouze některé politické strany aplikují své vlastní dobrovolné kvóty (u ČSSD se jedná o zastoupení žen ve stranických orgánech, u Strany zelených a KSČM jde o podíl žen na kandidátních listinách). Existuje zde ale velmi **malá obecná informovanost o kvótách** a chybí zde také hlubší fundovaná debata o možném závazném zavedení kvót³. Klademe si proto za cíl informovat o tom, co kvóty jsou, jaké typy kvót existují a jakým způsobem jsou v různých zemích

3 Přitom v roce 2004 vláda (Rada vlády pro lidská práva) připravovala změnu volebního zákona, která počítala se zavedením kvótového systému – tzv. zipového typu (viz níže). Novelu ale nakonec vláda ani neprojednala (kvůli rozporům ohledně finančních příspěvků stranám).

světa používány. Doufejme, že tím přispějeme k lepšímu povědomí o kvótách a k podnícení debaty o nich.

Co jsou kvóty a jaké jsou jejich typy?

Jak již bylo řečeno v úvodu, kvóty jsou jistým druhem pozitivní akce, která má za cíl dosáhnout většího zastoupení nějaké znevýhodněné skupiny (zde žen) v různých veřejných i soukromých subjektech (zde ve volených orgánech a veřejných či stranických funkcích). V momentě, kdy je cíl kvót splněn, ztrácí opodstatnění. Proto jsou kvóty z principu **dočasným** opatřením. Z praxe však víme, že dosáhnout skutečně rovného zastoupení žen, které by navíc přetrvalo i po zrušení kvót, je spíše dlouhodobou záležitostí.

Dříve než představíme různé druhy kvót, shrneme různé typy argumentů, které zaznívají ve prospěch kvót, anebo proti jejich zavedení:

Argumenty proti:

- Kvóty jsou pouze opatřením „na oko“, které nemá reálný dopad.
- Kvóty jsou proti principu rovnosti příležitostí, protože ženy dostávají výhodu.
- Kvóty tím, že upřednostňují ženy, paradoxně podvazují jejich možnost uplatnit se na základě svých vlastních schopností.
- Kvóty jsou nedemokratické, protože rozhodovat o tom, kdo bude zvolen, by měli pouze voliči.
- Zavedení kvót může způsobit konflikty uvnitř politických stran a organizací.

Argumenty pro:

- Jak vyplývá ze zkušenosti v různých zemích, kvóty jsou efektivním nástrojem pro zvýšení počtu žen v politice (toto zvýšení je žádoucí nejen z pohledu rovnosti zastoupení, ale i z hlediska obohacení politiky o ženskou zkušenost a přístupy. Vstupem žen do politiky se docílilo změny politické kultury).

- Kvóty dobře kompensují překážky, kterým ženy čelí při vstupu do politiky a při sestavování kandidátních listin do voleb.
- Kvóty jsou jen prvním krokem, který trvale otevře ženám cestu do politiky, kde potom mohou uplatnit své schopnosti a zkušenosti a podílet se na utváření veřejného života. Zavedení kvót a následné zvýšení počtu žen v politice zbaví dosud „osamělé“ političky stresu a nutnosti přizpůsobovat se mužskému stylu politiky.
- Kvóty nejsou v rozporu se svobodou volby kandidátů. O sestavení kandidátních listin rozhodují politické strany. Tím také určují, kdo bude do zákonodárného tělesa či politické funkce nakonec zvolen.
- Kvóty mohou dočasně způsobit rozpory uvnitř politických stran, mnohé konflikty však pomohou identifikovat a posléze vyřešit.

Typologie kvót

Kvóty se mohou vztahovat na přidělování křesel ve volených orgánech (nejčastěji parlamentu), na sestavování kandidátních listin i na jiné případy (zastoupení žen ve výkonných orgánech státní správy apod.). Rozeznáváme tyto základní varianty kvót:

- **Jednoduché** – stanovení procentuálního podílu křesel ve voleném orgánu či stanovení podílu míst na kandidátce, který je rezervován ženám (např. 33 % všech křesel v parlamentu nebo 50 % všech kandidujících osob na kandidátní listině)
- **Dvojité** – kombinace jednoduchých kvót ve vztahu ke kandidátním listinám s požadavkem na určité umístění na této listině (zamezení obcházení kvót tím, že budou ženy umisťovány na nevolitelná místa apod.). Např. tzv. *zipový systém* (muži a ženy se na kandidátní listině střídají) a jeho variace.
- **Genderově neutrální** – nejsou a priori cílené na ženy, ale určují maximální a minimální hranici pro kterékoli pohlaví: žádné pohlaví nesmí být zastoupeno méně než určité procento (např. nejméně 40 % a nejvýše 60 %).

Kvótové systémy (Druhy kvót z hlediska způsobu zavedení)

Následující typologie vychází z reálně existujících příkladů. Je ale zřejmé, že kvótové systémy umožňují velkou flexibilitu a je možné je velmi variabilně nastavit v závislosti na daných preferencích a zvolených cílech.

Kvóty zavedené shora, tj. metodou „top down“, jsou dvojí:

- **Kvóty zavedené ústavou** (metoda „top down“): rovnost zastoupení obou pohlaví je považovaná za ústavní hodnotu; většinou se takové kvóty týkají složení kandidátních listin, národních parlamentů nebo místních zastupitelstev.
- **Kvóty zavedené zákonem, legislativní** (metoda „top down“): tyto kvóty se podobně jako kvóty zavedené ústavou mohou týkat jak složení volených orgánů, tak kandidátních listin.

Oba zmíněné typy kvót (aplikované metodou „top down“) jsou zavedeny v zemích, kde bylo zastoupení žen v politice velmi slabé. Staly se výrazem politické vůle tuto situaci změnit (*např. v Latinské Americe, Indii atd.*).

V Evropě, především ve *skandinávských zemích*, se uplatňuje metoda „bottom-up“. Politické strany (zpočátku spíše levicové) si přejí zvýšit zastoupení žen v politice a začínají tzv. samy u sebe:

- **Kvóty dobrovolné** (metoda „bottom-up“): pro kvóty neexistuje žádný legislativní rámec, ale jde o dobrovolné stranické rozhodnutí (vnitřní regule či pouze zvyklost). Politické strany, hnutí a v zásadě jakékoli organizace uplatňují kvótový systém pro své vlastní stranické orgány nebo kandidátní listiny. Obdobným případem dobrovolné kvóty může být např. rozhodnutí premiéra rezervovat při sestavování vlády určitý počet ministerských křesel ženám apod.

Příklady uplatnění kvót v různých částech světa

Počet zemí, kde již existují systémy kvót, se počítá na desítky. Minimálně **34 zemí** (tento počet však rychle stoupá) kvóty zavedlo ústavní nebo legislativní cestou, a to jak pro parlamentní anebo pro místní volby.

V několika zemích jsou **kvóty stanoveny Ústavou**. Patří mezi ně *Rwanda, Argentina, Nepál, Uganda, Filipíny* či *Francie*. Ve Rwandě je ženám ústavou rezervováno 30 % křesel v Horní komoře parlamentu. V Nepálu musí být podle ústavy minimálně 5 % žen mezi kandidujícími osobami každé politické strany. Ve Francii ústavní dodatek z roku 1999 zavedl povinný 50% podíl pro ženy na kandidátních listinách. Takto zavedené kvóty jsou výrazem ústavního zakotvení hodnoty rovnosti zastoupení obou pohlaví, které je možné dosáhnout jen díky skutečné, nikoli pouze formální rovnosti příležitostí. Například argentinská ústava ve svém Článku 37 stanoví, že „*skutečná rovnost příležitostí mezi muži a ženami při realizaci pasivního volebního práva a v přístupu ke stranickým funkcím musí být zajištěna pomocí pozitivních akcí cílených na politické strany a volební systém*“⁴.

Velký počet zemí, hlavně z Latinské Ameriky (11 zemí), ale i z Evropy, zavedlo **legislativní kvóty**. Například Belgie má zákonem stanovený 25% podíl žen na kandidátních listinách politických stran. V Itálii byl zase v roce 1993 zaveden povinný „zipový systém“ pro kandidátní listiny⁵. Ve Finsku a Dánsku také existují úpravy složení exekutivních orgánů státní správy (ve Finsku 40% kvóta, v Dánsku se jedná o zvláštní úpravu, kdy se v příslušném zákoně hovoří o nutnosti „genderově vyváženého složení“).

Sankce za neplnění ústavou či zákonem stanovených kvót mohou být různé. Od finanční pokuty (Francie), přes znemožnění politické straně kandidovat v případě nenaplnění kvóty (Kostarika, Argentina), až po zákaz obsadit mužskými kandidáty pozice na kandidátní listině, které byly původně početně vyhrazeny ženám (Belgie).

4 In: www.argentina.gov.ar

5 Ústavní soud, složený ze samých mužů-soudců, jej posléze zrušil.

V evropských zemích se osvědčují dobrovolné kvóty, které zavádí samy politické strany. Prvními politickými stranami, které zaváděly vnitrostranické kvóty, byly strany ve Skandinávii, převážně pak ty levicové: v 70. letech 20. století zavedla dánská Socialistická lidová strana 40% podíl žen na kandidátkách, stejně jako norská Strana práce (taktéž 40 %). Později se přidaly i další strany: německá sociální demokracie (33 % pro kandidátní listiny, 40 % pro složení stranických orgánů), francouzská Socialistická strana (30 % pro kandidátní listiny), němečtí Zelení (50 % pro kandidátní listiny), ale i strany pravicové, jako např. Rakouská lidová strana (33 %), irská Fine Gael (cíl 40 %) či švédští křesťanští demokraté, kteří zavedli „zipový systém“. Nejedná se ale o čistě „evropský fenomén“ – kvóty uvnitř politických stran existují v Kostarice (strana Občanská akce PAC–50% kvóta) či v Jižní Africe (Africký národní kongres). U výše zmiňovaných, ale i u dalších politických stran se jedná o kvóty pro volby do parlamentu i do místních zastupitelstev.

Kvóty (legislativní i dobrovolné) se používají ve většině „starých členských zemí“ Evropské unie (11 zemí). Můžeme k nim připojit i některé nové členské země (Polsko, Maďarsko, Litva, Česká republika), v nichž některé politické strany uplatňují vnitrostranické kvóty.

Samotná Evropská unie svým členským státům zavedení kvót nepřikazuje. Rovnost pohlaví je ale v EU považována za jednu z klíčových hodnot: zmínku o ní najdeme už v tzv. *Římských smlouvách* z roku 1957 či v *Chartě základních práv EU*⁶. Evropský soudní dvůr zase svou interpretací Smlouvy o Evropských společenstvích zásadně pomohl v boji proti diskriminaci žen v platové oblasti⁷. Při volbách do Evropského parlamentu se neuplatňují centrální kvóty na zastoupení žen, pouze některé státy a politické strany aplikují stejné kvóty jako ve volbách na národní úrovni. **Zastoupení žen v parlamentech členských zemí EU (24 %)** je nad celkovým evropským průměrem (19 %), byť jeden z premiantů v tomto smyslu – Norsko – členem EU není. Také procentuální podíl europoslankyň se neustále zvyšuje a přesáhl i průměr zemí EU: na začátku 90. let činil tento podíl 17 % a vzrostl až na

6 Články I-3 a II-83 Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu

7 Dokládá to například rozsudek v kauze G. Defrenne ohledně platových rozdílů mezi mužským a ženským personálem letového provozu. Vydán Evropským soudním dvorem, 8. dubna 1976.

dnešních 30 %. Ovšem z 24 českých europoslanců je pouze 5 žen, tj. něco přes 20 %.

Zavádění kvót a jejich efektivita

Je zřejmé, že v zemích, kde již byly zavedeny kvóty, je zastoupení žen v politickém životě výrazně vyšší než v zemích, kde kvóty nejsou.

Tento fakt ilustruje tato tabulka:

Země s kvótami danými zákonem či ústavou	Procentuální podíl žen v parlamentu	Země s dobrovolnými kvótami	Procentuální podíl žen v parlamentu
Rwanda	48,8 %	Švédsko	45,3 %
Kostarika	38,6 %	Norsko	37,7 %
Argentina	35,5 %	Nizozemí	36,7 %
Belgie	35,3 %	Španělsko	36,0 %

(Zdroj: www.quotaproject.org)

Jak z tabulky vyplývá, i **zmíněné mimoevropské země jsou vysoko nad světovým i regionálním průměrem**. Blíží se dokonce světovým premiantům, tj. skandinávským zemím (40% podíl žen v parlamentu), přičemž Rwanda je dokonce předčila. Pro srovnání – světový průměr zastoupení žen v parlamentu činí 15 %, průměr pro subsaharskou Afriku 14,9 %, pro obě Ameriky 18 % a pro Evropu 19 % (a Evropskou unii 24 %). V České republice je v poslanecké sněmovně po volbách v červnu 2006 15,5 % žen.

I ve skandinávských zemích se o vysoký podíl žen ve veřejném životě přičinily kvóty, byť zdaleka nebyly jediným faktorem (viz níže). Například ve Finsku se po zavedení legislativních kvót (pro složení orgánů státní správy) zvýšilo zastoupení žen v těchto orgánech z 25 % v roce 1980 na 48 % v roce 1996.

Pro úplnost je třeba poznamenat, že existují **země, které jsou z hlediska zastoupení žen také nadprůměrné, ale kvóty odmítají**. Takovou zemí je například Velká Británie, kde ženy zastávají 28 % veřejných

funkcí (otázkou ovšem zůstává, o jaké funkce se jedná)⁸. Tento aspekt ale potvrzuje i zkušenost ze Skandinávie, která ukazuje, že zákonem stanovené kvóty nejsou tím jediným prostředkem, který může pomoci zvýšit zastoupení žen v politickém životě.

Skandinávské politické strany začaly intenzivně uplatňovat vnitrostranické dobrovolné kvóty. Ale jen toto stoprocentně nevysvětluje, proč je Skandinávie světovou špičkou z hlediska relativního počtu žen v politice (včetně exekutivních funkcí). Na tomto dobrém výsledku se podílí mnoho faktorů: volební právo bylo ženám přiznáno již od počátku 20. století (skandinávské země patří v tomto směru mezi první na světě, po Novém Zélandu a Austrálii), v první řadě zde ale hraje roli celková vyspělost společnosti a politické kultury či obecně velká schopnost žen prosazovat svá práva. Skandinávské země dosáhly výrazného zastoupení žen v politice a veřejném životě díky cílenému uplatňování metody „bottom-up“ (vyvíjení aktivity „zezdola“).

Výstižně tento přístup vysvětluje a hájí BRIGITTA DAHL, bývalá předsedkyně švédského parlamentu: *„Není možné řešit problém nízkého zastoupení žen pouze zavedením kvót. Politické strany, vzdělávací systém, nevládní organizace, odbory, církve – všichni tito aktéři na sebe musí vzít díl zodpovědnosti a uvnitř svých organizací prosazovat účast žen. Tyto změny se však nedají udělat přes noc...“*⁹

Zavedení kvót tedy není jediným faktorem, který zvýší participaci žen v politice, a samotné kvóty jistě nejsou samospasitelným nástrojem. Dokládají to zkušenosti, kterým je potřeba při zavádění kvót předcházet. O kvótách se občas hovoří jako o opatření typu „tokenism“, tj. opatření „pouze na oko“. A nutno podotknout, že opravdu existují příklady, které tento přídomek potvrzují. Po zavedení kvót ve Francii (50% podíl žen na kandidátkách) začalo docházet k tomu, že politické strany umisťovaly ženy na nevolitelná místa, jen aby „na oko“ splnily danou kvótu, nebo byly dokonce ochotné platit pokuty za jejich neplnění. Podobné případy jsou známy i z Belgie. V Nepálu, kde kvóta hovoří pouze o jistém podílu žen ze všech kandidátů (tedy nikoli

⁸ I když britská Labour Party jistě dobrovolné kvóty uplatňuje

⁹ Dahlerup, D.: Using Quota's to increase Women's Political Representation. In: Women in Parliament, IDEA, Stockholm 2002, s. 2.

v rámci jednotlivých kandidátních listin), byly zase ženy umisťovány na kandidátky v okrscích, kde měly jen mizivou šanci na zvolení.

Na zmíněných příkladech lze dokázat, že samotné zavedení určitého typu kvót nestačí. Toto opatření musí být dobře promyšleno a zvoleno tak, aby se zajistilo jeho účinné naplňování a dostavil se požadovaný výsledek. U výše zmíněných příkladů by mohlo být řešením doplnění zavedené jednoduché kvóty o požadavek na patřičné umístění žen na kandidátce (tzv. zipový systém).

Na základě dosavadních zkušeností se také prokázalo, že **implementace kvót či jiných pozitivních akcí může být mnohem složitější**, než se na první pohled jeví. Zdá se, že pro jejich zavedení je třeba nejprve připravit terén, aby proti nim nevyvstala příliš silná opozice uvnitř politických stran nebo aby se ve stranách nevyvolaly konflikty (především v souvislosti s tím, že někteří mužští kandidáti mohou přijít kvůli kvótám o své pozice). DRUDE DAHLERUP, politoložka ze Stockholmské univerzity, v této souvislosti podotýká, že kvóty je snazší zavádět spíše v nových, ustavujících se systémech, protože možný odpor, který může jejich zavedení vyvolat, pravděpodobněji nastane v již usazených politických a stranických systémech.¹⁰

Následující výrok indické poslankyně SUSHMY SWARAJ potvrzuje, jak může být komplikované prosadit účinné uplatnění kvót. Vypovídá ale také o podstatném faktu, že totiž už **samotné zavedení kvót přináší pozitivní efekt a je prvním krokem ke změně často strnulého politického prostředí, které může být k ženám nepřátelské**: *„Zkusili jsme rezervovat ženám jistý počet křesel – 33 % v místních zastupitelstvech a podle mé zkušenosti to fungovalo dobře. Před tímto opatřením jsme neměli dostatek žen připravených pro politické funkce. Ale výsledkem tohoto opatření bylo, že je politické strany ženy hledat. Měli jsme smíšené výsledky. Na jedné straně muži nechtěli uvolňovat místo ženám, takže se snažili, aby kvótami vyhrazená místa obsadily jejich manželky, švagrové, matky apod. Do popředí se ale dostávaly i talentované a vzdělané ženy.“*¹¹

10 Dahlerup, D.: Using Quota's to increase Women's Political Representation. In: Women in Parliament, IDEA, Stockholm 2002, s. 3.

11 Dahlerup, D.: Using Quota's to increase Women's Political Representation. In: Women in Parliament, IDEA, Stockholm 2002, s. 6.

Závěr

Kvóty lze označit za poměrně jednoduché, flexibilní (s mnoha variacemi), účinné a ve světě rozšířené opatření pro zvýšení podílu žen na politickém životě. Je samozřejmé, že zavedení kvót není všelék a že je třeba na dosažení tohoto cíle vynaložit velké úsilí i jinde (osvěta, aktivismus „zezdola“ atd.). Implementace kvót není zdaleka jednoduchá a bezproblémová. Zavedení kvót je ale tím prvním nezbytným vykročením. Přináší myšlenkový pohyb do strnulého politického prostředí a v návaznosti s tím způsobuje změny ve vnímání žen v politice a zvyšuje vyspělost politické kultury. Právě z těchto důvodů by bylo v České republice, která je novou a stabilizující se demokracií, a která je také zemí s podprůměrnou účastí žen v politice, zavedení kvót na místě.

Literatura a zdroje

Ballington, J., Karam, A. (eds.): *Women in Parliament: Beyond Numbers*. A Revised Edition. IDEA, Stockholm 2005, kap. 3.

Dahlerup, D.: *Using Quotas to Increase Women's Political Representation*. In: *Women in Parliament*, IDEA, Stockholm 2002.

Dahlerup, D.: *The Implementation of Quotas: African Experience*. IDEA, Pretoria 2003.

Dahlerup, D., Freidenvall, L.: *Quotas as a "Fast Track" to Equal Political Representation for Women*. IPSA World Congress, Durban 2003.

Hubert, A.: *Moving Beyond Quotas in the EU: An Emerging Stage of Democracy*. IDEA, Budapest 2004.

Rada Evropy: *Pozitivní akce v oblasti rovnosti mužů a žen*, Štrasburk 2000,
text také viz: http://www.mpsv.cz/files/clanky/963/pos_akce.pdf

Sobhani, S.: *Women in Power*.
The Yale International Forum, Yale 1996.

Tominová-Marksová, M.: *Postavení žen v České republice*.
Friedrich Ebert Stiftung, Working Paper, Praha 2005.

Analýzy Fóra 50 % (Petra Rakušanová, Monika Klimentová), 2006.

Differential impact of electoral systems on female political representation.
European Parliament, Directorate-General for Research,
Working document, 1997.

Rezoluce Evropského parlamentu z 16. listopadu 2006:
Ženy v mezinárodní politice.

MPSV ČR – Problematika nízkého počtu žen v politických funkcích
http://www.mpsv.cz/files/clanky/961/02_zprava.pdf

IDEA – The International Institute for Democracy and Electoral Assistance
<http://www.idea.int/gender/quotas.cfm>

QUOTAPROJECT – Global Database of Quotas for Women
http://www.quotaproject.org/case_studies.cfm

www.bundestag.de

www.cdu.de

www.eaj-pnv.com

www.europarl.europa.eu

www.europeangreens.org

www.greenparty.org.uk

www.gruene.de

www.gruene-jugend.de

www.labour.org.nz

www.labour.org.uk

www.libdems.org.uk

www.psoe.es

www.pp.es

www.socialistinternational.org

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

Vydalo **Fórum 50 %, o. s.**
ve spolupráci s europoslankyní Janou Hybáškovou
za finanční podpory Evropského sociálního fondu
a státního rozpočtu ČR.

